

Torben Hammersholt

En kritisk analyse af fænomenet intelligent design

På det seneste er Charles Darwins evolutionsteori blevet anfægtet af et synspunkt, som kaldes intelligent design (herefter forkortet ID). Tilhængerne mener, at livet er for komplekst til, at det udtømmende kan forklares ved naturlig selektion. Levende organismer rummer derimod tegn på, at de er *designede*. Hvem designeren er, udtaler man sig ikke om, men fordi sporerne af design antages at være empiriske fakta, udlægges synspunktet for det meste af tilhængerne som en *videnskabelig* teori. Hvad skal man nu mene om ID? Denne artikel er en kritisk introduktion til væsentlige aspekter af fænomenet.

Biokemikeren Michael Behe og forestillingen om 'irreduktibel kompleksitet'

Den mest indflydelsesrige fortaler for ID, som har en uddannelsesmæssig baggrund inden for de biologiske videnskaber, er den amerikanske biokemiker Michael Behe. I bogen *Darwin's Black Box* (1996) argumenterer han for, at der findes komplekse biologiske fænomener, som umuligt kan være frembragt gennem naturlig selektion. Behe taler her om såkaldt "irreduktibel kompleksitet" og for at forklare, hvad der menes hermed, henviser han til den velkendte musefælde. En sådan musefælde er sammensat af nogle dele: en træplade, en fjeder, en hammer, en klinke og en metalbøjle. Disse dele passer indbyrdes sammen og vekselvirker med hinanden på en sådan måde, at de tilsammen bidrager til det samlede systems basale funktion; nemlig at fange mus. Fjerner man blot én del vil systemet ophøre med at fungere effektivt. Det er kort sagt systemer med sådanne strukturegenskaber, som Behe kalder irreduktible komplekse (Behe 2006: 39-45).

Behes centrale pointe er, at hvis et system er irreduktibelt komplekst, så kan det ikke forklares ved hjælp af naturlig selektion, dvs. gennem små, succes-

sive forandringer. For ethvert system, som måtte gå forud, ville mangle en del og dermed pr. definition ikke være funktionelt. Og da naturen ikke udvælger non-funktionelle systemer, så må systemet være opstået som en helhed på én gang. I forlængelse heraf påstår Behe endvidere, at irreduktibel kompleksitet er en strukturegenskab, som direkte antyder, at systemet som helhed må være designet.

Behe finder nu eksempler på irreduktibelt komplekse mekanismer i den biologiske verden, fx *ciliet*, der er en svingtråd, som visse celler anvender, når de skal bevæge sig, f.eks. 'halen' på en sædcelle (Behe 2006: 59-69). Han argumenterer for, at ciliets overordnede dele vekselvirker med hinanden på en sådan måde, at de tilsammen bidrager til systemets samlede funktion, nemlig at skabe en forskydning, så halen 'pisker', hvorved cellen kan bevæge sig. Mangler én af svingtrådens overordnede komponenter, vil systemet være dysfunktionelt. Konklusionen er således, at ligesom musefælden er irreduktibelt kompleks og produceret af en designer, således er også ciliet irreduktibelt komplekst og produceret af en designer. For Behe flyder designslutningen naturligt fra dataene selv, og det på en lige så naturlig måde, som vi i hverdagen slutter fra en tekst til, at den må være forfattet af nogen. Design er simpelthen den bedste forklaring på irreduktibelt komplekse biologiske strukturer (Behe 2006: 193).

Det er væsentligt at påpege, at Behe accepterer udviklingshistorien. Han ser ingen grund til at benægte, at universet er milliarder af år gammelt, samt at alle organismer har en fælles forfader. Det er den veletablerede evolutionsbiologiske mekanisme – naturlig selektion på baggrund af tilfældig variation – han betvivler. Men Behe beskæftiger sig hverken med, hvem designeren er eller, hvornår designeren har designet mekanismer som ciliet, eller på hvilken måde, det er sket. Dette er kort fortalt kernen i argumentationen fra den mest centrale fortæller for ID. Er argumentationen stærk?

En vurdering af argumentationen for intelligent design

Sat lidt på spidsen kunne man sige, at lige meget hvordan vi definerer videnskab og religion, og lige meget om vi kan blive enige om at kalde ID det ene eller det andet, så er det mest interessante ved debatten om ID, om der er tale om et sandt synspunkt. Får vi noget sandt at vide om verden og livet? Er argumenterne for ID velbegrundede? Grundlæggende består ID af et negativt og et positivt element. Det negative omfatter kritikken af den moderne evolutionsbiologi og Darwins forestilling om naturlig selektion. Det positive er forestillingen om, at naturen rummer strukturer, der entydigt peger på design.

Med henblik på det negative element, er det som udgangspunkt vigtigt at påpege, at det er muligt, at den moderne evolutionsteori på det nuværende

grundlag ikke kan forklare strukturen i alle biologiske fænomener. Men selv hvis denne indrømmelse gives, så er det ikke ensbetydende med, at de er designede af en eller anden designer. Der findes hos ID-tilhængerne et udbredt falsk dilemma: Hvis Darwins teori ikke kan forklare visse biologiske fænomener, så må de være designede. Der åbnes aldrig reelt for den mulighed, at Darwins teori kan suppleres med andre videnskabelige teorier, der ikke indbefatter en designer. Det kunne være, at Darwins teori er et grænsetilfælde i en mere omfattende naturvidenskabelig teori, der ikke implicerer nogen designer – ligesom Newtons fysik er et grænsetilfælde af relativitetsteorien. Når det er sagt, er der så med Behes henvisning til irreduktibelt komplekse systemer åbnet for en alvorlig kritik af evolutionslæren?

Det korte svar er: Nej. Flere kritikere af Behe har påpeget, at det centrale eksempel på irreduktibel kompleksitet, musefælden, godt kan reduceres uden at miste sin funktionalitet; det at kunne fange mus. Det sker ved at fjerne nogle komponenter og/eller ændre på de enkelte dele. Behe har responderet, at definitionen af irreduktibel kompleksitet forudsætter, at der ikke ændres på delene. Som bl.a. videnskabsteoretikeren Jens Hebor har påpeget i en grundig og god kritik af Behes tankegang, så er denne reaktion fra Behe med til at eksplicite en grundlæggende svaghed i argumentationen (Hebor 2007). Som udgangspunkt argumenterer Behe for, at irreduktibel kompleksitet er en ren strukturel egenskab ved fx ciliet. Problemet med dette er, at der på denne måde kun siges noget om den nuværende tilstand, og denne kunne i princippet være forenelig med flere forskellige oprindelseshistorier, herunder den evolutionsbiologiske. Behe kan selvfølgelig ikke acceptere dette og responderer derfor, at delene i et irreduktibelt system er uforanderlige.

Det er selvfølgelig korrekt, at hvis de enkelte dele i ciliet altid har set ud, som de gør i dag, og på denne måde er blevet sat sammen, så er blind naturlig selektion usandsynlig som forklaringsfaktor. Men en sådan monofunktionalitet er ikke i overensstemmelse med, hvad vi ved om biologiske systemer. Sådanne er i høj grad kendetegnet ved at dele kan forandre sig og antage nye funktioner i takt med, at der f.eks. opstår nye livsbetingelser. Som Hebor skriver:

Behe antager stiltiende, at biologiske systemer består af uforanderlige dele, dvs. af dele som i hele deres historie har haft den samme struktur og den selv samme funktion, som de har i de nuværende systemer. Problemet er bare, at denne antagelse passer meget godt på maskiner og musefælder, men slet ikke på biologiske systemer, som jo netop gennem udviklingen er under stadig ændring mht. såvel struktur som funktion. Med denne implicite forudsætning indfører Behe i virkeligheden sin anti-evolutionære design-hypotese ad bagvejen og uden argument. (Hebor 2007: 117)

Den monofunktionelle antagelse resulterer i en cirkulær argumentation, hvor definitionen på irreduktibel kompleksitet på forhånd udelukker en evolutionsbiologisk forklaring.

Meget tyder faktisk på, at der findes plausible evolutionsbiologiske forklaringer på organismer som ciliet. Musgrave (2004) foreslår f.eks., at den har været en sekretionspumpe, hvilket indebærer, at ciliet har haft en multifunktionel oprindelsehistorie. Denne forklaring er i fuld overensstemmelse med den moderne evolutionsbiologi og kan ses som en falsifikationsfaktor for ID.

Lad os på trods af ovenstående kritik – for argumentets skyld – godtage, at der findes strukturer i den biologiske verden, som ikke kan forklares af den moderne evolutionsbiologi på baggrund af naturlig selektion. Argumentationen for ID står og falder i dette tilfælde med, om det positive element er plausibelt. Som skrevet flyder designslutningen for Behe ubesværet ud af de empiriske data selv. Hvad mener han med det?

Tilhængerne af ID ser meget positivt på analogislutninger. En af de klassiske formuleringer findes hos teologen William Paley (1743-1805). I bogen *Natural Theology* fra 1802 forestiller han sig, at hvis man fandt en sten på en hede og blev spurgt om, hvordan den var kommet der, så ville man svare, at den sikkert altid havde ligget der. Hvis man derimod fandt et ur, undersøgte det, og så hvordan dets enkelte dele var nøje tilpassede og sat sammen på en måde, så den overordne funktion var at vise tiden, så ville man slutte, at uret var designet (Paley 2006: 7-10). Den samme komplekse struktur finder Paley i naturen. Øjet er f.eks. komplekst i samme forstand som uret og må derfor, ifølge den analoge slutning, også være designet.

Analogislutninger som Paleys blev grundigt kritiseret af filosofen David Hume (1711-1776) i *Dialogues Concerning Natural Religion* (1779). Med udgangspunkt i Paleys eksempel er grundstrukturen i Humes argument(er) følgende: Når man ser en ting, som f.eks. et ur, så slutter man naturligt til, at det er designet. Det gør man, fordi man af *erfaring* ved, at ure er skabt af mennesker. Slutningen bygger altså ikke udelukkende på et studie af urets struktur og funktion. En sådan erfaring har vi derimod ikke, når det gælder biologiske fænomener. Det er ikke muligt at fastslå årsagsrelationer uafhængigt af erfaringen, og vi kan derfor ikke slutte fra en kendt virkning til en ukendt årsag. Hume påpeger også, at der er centrale forskelle mellem biologiske organismer og artefakter. Førstnævnte er levende, reproducerer sig, trækker vejret mv. På dette grundlag er det uholdbart at slutte, at fordi ure er designede, så må levende organismer også være det.

Michael Behe mener, at Paleys analogislutning stadig holder, og han forsøger at imødekomme Humes kritik. Når Hume påpeger, at der er stor forskel på biologiske organismer og artefakter, så er det ifølge Behe, fordi Hume "...

mente, at designargumentet afhang af en tæt lighed i *tilfældige detaljer* mellem biologiske organismer og andre designede objekter. Men denne tænkemåde ville ødelægge alle analogier, for hver gang vi har to ikke-identiske objekter, så vil de være forskellige på flere måder end de er ens." (Behe 1996: 217-218).¹ Behe påpeger, at en analogi kun forudsætter, at A er lig B i et begrænset antal egenskaber. Han fortsætter: "For at nå til en konklusion baseret på en analogi, er det blot nødvendigt, at *deduktionen flyder ud af de delte egenskaber*. Det kræver en intelligent designer at producere en irreduktibel Rube Goldberg maskine, derfor kræver det irreduktibelt komplekse blodstørknings-system også en designer." (Behe 1996: 218 – min kursivering). Med dette skridt argumenterer Behe i realiteten for, at den ontologiske forskel mellem biologiske organismer og menneskeskabte maskiner er fuldstændig irrelevant. Det centrale er, hvis A og B begge besidder egenskaben at være irreduktibelt komplekse.

Behes argumentation kan kritiseres på flere fronter, men jeg vil her fremhæve et grundlæggende problem. For Behe er den ontologiske forskel mellem levende organismer og menneskeskabte maskiner irrelevant, hvorimod den påståede irreduktible kompleksitet er relevant. Men hvordan kan Behe lave denne skelnen? Det kan han kun, fordi kriteriet på forhånd er styret af forestillingen om, at irreduktibelt komplekse systemer er designede. Men dette er cirkulært og uholdbart. I virkeligheden er Behes påstand fuldstændig arbitrær. Det forbliver et åbent spørgsmål, om ligheden mellem cilier og menneskeskabte maskiner er kausalt relevant, således at de begge er designede. En sådan konklusion kræver meget tungtvejende argumenter før, at vi kan acceptere den som den bedste forklaring, men Behe leverer her på ingen måde varen.

Herhjemme har teologen Jakob Wolf også benyttet sig af den analoge tænkning. I bogen *Rosens råb* (2004) tilslutter han sig forestillingen om intelligent design, bl.a. på baggrund af Behes biokemiske eksempler. Wolf mener dog, at ID hverken er en naturvidenskabelig teori eller en religiøs tro. I stedet bygger ID på en tredje erkendelseform, som han kalder analog erkendelse. I overensstemmelse med Paley skriver Wolf:

I et hjerte er delene f.eks. arrangeret således, at de tilsammen udfører funktionen at pumpe blod. Derved ligner det en menneskeskabt maskine. I et ur er delene f.eks. også sat sammen på en sådan måde, at de tilsammen udfører en bestemt funktion, nemlig at vise tiden. Det vil sige, at vi kun kan forstå et biologisk systems grundlæggende struktur i kraft af en analogi mellem det og en menneskeskabt maskine. Det følger af analogien, at ligesom en menneskeskabt maskine kun kan have en intelligent årsag, sådan kan organismen også kun have en intelligent årsag. (Wolf 2004: 8)

Også Wolf er bekendt med Humes kritik, men han mener, at analogiargumentet kan styrkes ved at omformulere det som en induktiv slutning:

Hvis man siger, at genstanden U og V begge har egenskaberne A, B, C og D, og videre siger, at U også besidder egenskaben Q, så følger konklusionen, at V også besidder egenskaben Q induktivt, hvis man aldrig har konstateret et tilfælde, hvor A, B, C og D optræder, uden at Q også gør det. Det er en induktiv generalisering. Slutningen har tre præmisser: 1) U har egenskaben Q. 2) U og V deler egenskaberne A, B, C og D. 3) Der er ingen kendte tilfælde, hvor A, B, C og D optræder, uden at Q også gør det. Dette er en stærk induktiv slutning. Betingelsen for, at konklusionen skal være forkert, er, at V er det første kendte tilfælde, hvor en genstand besidder egenskaberne A, B, C og D uden at besidde egenskaben Q. Det er faktisk denne type slutning, der er på færde i teorien om intelligent design. Man kan f.eks. sige, at U svarer til et ur og V til en organisme. A, B, C og D svarer til egenskaber som funktionel integration af dele, opbevaring af information, behandling af energi og selvfremdrift. Q svarer til den egenskab at være designet af en intelligens. Analogislutningen er altså ikke så svag, som Hume giver det indtryk af. (Wolf 2004: 100)

Det er svært at se, hvordan dette skulle styrke analogislutningen. Når Wolf skriver ”Der er ingen kendte tilfælde, hvor A, B, C og D optræder, uden at Q også gør det”, så er det vigtigt at tilføje ”... når det gælder artefakter.” Men hvem siger, dette også gælder for biologiske organismer (selvom der evt. er nogle egenskaber mellem U og V, der er sammenfaldende)? Opstillingen ignorerer fuldstændig den ontologiske forskel på levende organismer og menneskeskabte maskiner. Wolfs formulering kommer ikke uden om dette problem. Vi har god grund til at tro, at solen står op i morgen, som den har gjort det utallige gange tidligere, men ligefrem at se en styrke i at slutte induktivt på tværs af ontologiske domæner på den foreslåede måde, synes lidet overbevisende. Et ur (U) og en organisme (V) har ikke udelukkende identiske egenskaber. Et ur trækker ikke vejret og reproducerer ikke sig selv mv. Dette forekommer at være meget relevante forskelle. Wolf nedtoner dette forhold, og i sidste ende må han skelne mellem relevante og irrelevante egenskaber på en cirkulær måde, som det var tilfældet for Behe, hvis han vil berettige, at den induktive slutning gælder med samme styrke inden for domæne V som inden for domæne U. Min vurdering er således, at tilhængerne af ID ikke har formået at tage brodden af Humes kritik. Argumentet, at man ikke kan slutte fra en kendt virkning til en ukendt årsag, har stadig tyngde. Analogislutninger er ikke stærke nok til, at vi bør acceptere, at levende organismer *må* være designede, eller at design er den bedst tænkelige forklaring på de biologiske data

(ud fra vores nuværende viden). Følgende er en observation *ad hominem*, men det er tankevækkende, at denne form for argumentation tilsyneladende kun accepteres af personer, som i forvejen er religiøse.

Er intelligent design religion i forklædning?

Det fremhæves ofte, at ID er pseudovidenskab, religion i forklædning. Ofte forbindes synspunktet med kreationisme under navne som f.eks. 'neokreationisme' eller 'intelligent design kreationisme' (Scott 2005).

Kreationisme er den forestilling, at verden og alt levende er skabt, og det på en måde som er fastlagt i et helligt skrift. Der findes således kristen kreationisme funderet i Bibelen og islamisk kreationisme funderet i Koranen. Historisk set har diskussionen om kreationisme dog især knyttet sig til den kristne kreationisme i USA.

I det 20. århundrede har kreationismen i USA antaget forskellige former. To markante strømninger adskiller sig i synet på jordens alder. Den ene – Ung Jord Kreationisme – repræsenterer synspunktet, at jorden ikke er mere end mellem 6.000 og 10.000 år gammel. Dette regner man sig frem til ved bl.a. at se på slægtstavlerne i Det Gamle Testamente. Bevægelsen er selvfølgelig blevet konfronteret med det videnskabelige faktum, som bl.a. geologien og astronomien viser os, at jorden er meget ældre, nemlig flere milliarder år. Sådanne indvendinger bliver tilbagevist ved henvisninger til Bibelen. F.eks. er floddeltaet i Grand Canyon ikke resultatet af, at Colorado River gennem millioner af år har slidt kløften dybere og dybere. Det er i stedet et resultat af syndfloden, som der berettes om i myten om Noahs ark.

Den anden kreationistiske strømning – Gammel Jord Kreationisme – accepterer, at jorden og universet er meget gamle. Her er det centrale problem, hvordan dette passer sammen med skabelsesberetningens forestilling om, at universet blev skabt på syv dage. Dette kan løses på følgende måde: Når der i Bibelen står, at Gud skabte universet på syv dage, tolkes 'dag' i overensstemmelse med en særlig hermeneutik, hvor 'dag' kan betyde en hvilken som helst tidsperiode, og på denne måde forsøger man at tilpasse sig indlysende videnskabelige fakta.

Kreationister argumenterer for, at verden og livet er skabt, som der står i Bibelen. De læser altså deres hellige skrift som en naturvidenskabelig grundbog, og derfor taler de om skabelsesvidenskab (creation science). Det er de færreste, der vil benægte, at kreationismen er et religiøst standpunkt. Der tales eksplicit om Gud som skaber, og der henvises til et kanonisk skrift med myter, ritualer samt etiske forskrifter; altså prototypen på en klassisk vestlig religion.

I forlængelse af ovenstående gør tilhængerne af ID meget ud af at påpege, at ID ikke er kreationisme. Teorien bygger ikke på et helligt skrift og er ikke knyttet til en særlig religion, siger de. Synspunktet bygger udelukkende på en empirisk betragtning af naturen. Kritikere kalder dette et spil for galleriet og henviser i den forbindelse til den amerikanske retshistorie.

Et væsentligt juridisk perspektiv

I 1968 underkendte højesteret i USA et forbud mod at undervise i evolutionens læren i staten Arkansas, hvilket var den endelige stopklods for love, der forbød undervisning i evolution. Herefter forsøgte kreationister i en række amerikanske stater at få vedtaget love, som påbød, at der i det mindste skulle bruges lige så meget tid på at undervise i skabelsesvidenskab som i evolutionens læren, men også dette tiltag mødte en retslig stopklods. I Louisiana havde man vedtaget en lov, der påbød, at der skulle undervises lige så meget tid i skabelsesvidenskab som i evolutionsbiologi. Denne lov blev omstødt af den amerikanske højesteret i 1987, der understregede, at skabelsesvidenskab var en religion, og derfor var loven i modstrid med forfatningens påbud om, at offentlige institutioner ikke må fremme religiøse bevægelser på nogen måde. I domsudskriften stod der dog:

Vi forudsætter ikke, at en lovgivende forsamling aldrig kan påbyde, at der skal undervises i videnskabelige kritikker af fremherskende videnskabelige teorier [...] Undervisning for skolebørn i en mangfoldighed af videnskabelige teorier omhandlernde menneskeslægtens oprindelse kan gøres retsgyldigt, hvis det sker med den klare sekulære hensigt at forøge effektiviteten af naturvidenskabsundervisningen. (citater fra Scott 2005: 114)

Denne passage åbner op for, at der kan undervises i alternative *videnskabelige* teorier, der sætter spørgsmålstejn ved evolutionens læren. Det er meget bemærkelsesværdigt, at ID-bevægelsen for alvor manifesterer sig få år efter denne dom. Noget kunne tyde på, at dette ikke er tilfældigt.

I 1991 udgav juraprofessor ved Berkeley universitetet i Californien, Philip Johnson, bogen *Darwin on Trial*. I bogen er Darwin og de evolutionsbiologiske argumenter på anklagebænken, og Johnson er dommeren, der vejer det evolutionsbiologiske bevismateriale og finder det for let. Bogen blev året efter omdrejningspunkt for en konference på Southern Methodist University i Dallas, og her etablerede Johnson et netværk med centrale ID-tilhængere som Michael Behe, William Dembski og Steven Meyer. Netværket tilknyttedes den konservative tænketank Discovery Institute i Seattle, som på baggrund

af donationer i millionklassen etablerede Center for Renewal of Science and Culture i 1996.

Discovery Institute har spillet en central rolle for ID-bevægelsen, og derfor er det særlig relevant at henvise til *the Wedge Document*, en intern skrivelse formuleret af instituttet, hvori ID-bevægelsens målsætninger og handlingsplaner fremlægges. Skriftet blev i 1999 lækket til offentligheden, som hermed fik et indblik i ID-bevægelsens strategier.

I skriftet ses den materialistiske videnskab som et stort træ, der skal bankes en kile i. Kilen består af ID – Behes *Darwin's Black Box* nævnes bl.a. - som fremføres som en videnskabelig teori, der er ”i samklang med kristne og teistiske overbevisninger”. Mest interessant er det, at de religiøse formuleringer er helt åbenlyse. Det overordnede mål er således: ”At overvinde videnskabelig materialisme og dens destruktive moralske, kulturelle og politiske arv. At erstatte materialistiske forklaringer med en teistisk forståelse, hvor naturen og mennesket er skabt af Gud.” På sigt, om tyve år, er det bevægelsens hensigt: ”At se intelligent design teorien som det *dominerende* perspektiv inden for naturvidenskaben” (*Wedge Document*).

Det er aspekter som *the Wedge Document*, der hurtigt får en på de tanker, at i hvert fald centrale elementer inden for ID-bevægelsen ikke spiller med åbne kort, når de hævder, at slutningen til den intelligente designer *udelukkende* udspringer af empiriske data. Der er klart forskel på, hvad der siges i den lukkede inderkreds, og hvad der siges i offentligheden. ID har da også for nylig mødt ny retslig modstand. I 2005 blev ID i en retssag dømt ude af den offentlige undervisning. En gruppe forældre i Dover, Philadelphia, havde lagt sag an mod Dover High School, fordi biologilærere skulle læse en erklæring højt, hvori der bl.a. stod, at ID er en forklaring på livets opståen, som adskiller sig fra Darwins synspunkt. I dommen var konklusionen, at ID-bevægelsens religiøse orientering var åbenlys for alle, børn såvel som voksne. I præmisserne for dommen blev der bl.a. henvist til førnævnte *Wedge Document*. Endvidere udtalte Michel Behe, som var indkaldt som vidne, at ”ID-argumentets plausibilitet afhænger af, i hvor stor udstrækning man tror på Gud.” (Case 4:04-cv-02688-JEJ Document 342: 28)

Et religionshistorisk og religionssociologisk perspektiv

Set i lyset af ovenstående perspektiver er ID så kreationisme? Er det religion? På papiret er der klare argumentatoriske forskelle mellem kreationisme og ID. Sidstnævnte er ikke fundamentalistisk i den forstand, at der henvises til en religiøs kanon, der læses som naturvidenskabelig grundbog. Argumentatorisk kan det derfor godt forsvares ikke at sidestille ID og kreationisme. I samme

åndedrag kunne det ligeledes forsvares ikke at kalde ID for religion. I princippet kunne designeren/designerne være rumvæsener fra det ydre rum og ikke en eller anden form for transcendent magt, som mennesket står i et rituelt, etisk og soteriologisk forhold til. Nobelpristageren og medopdageren af DNA-molekylet Francis Crick (der i øvrigt var ateist) overvejede f.eks. denne mulighed. Når det er sagt, er der dog ingen tvivl om, at fremtrædende kredse inden for den amerikanske ID-bevægelse på flere måder har dybe rødder i, og er stærkt motiveret af, konservativ kristendom. Hvis man vil forstå fænomenet ID, synes det derfor uundgåeligt at inddrage et historisk og religionssociologisk perspektiv. Her må det fremhæves, at den amerikanske ID-bevægelse, centreret omkring *Discovery Institute*, i vid udstrækning repræsenterer en religiøs (kristen) ideologi, som i takt med forandringer i historiske og retslige forhold har undergået en transformation, hvor man bl.a. af kulturpolitiske årsager antager en videnskabelig diskurs.

Designslutninger og kognitionsforskning

Hvorfor er mennesket tilbøjeligt til at finde spor af design i naturen? Kognitionsforskningen synes her relevant at konsultere. Som medlem af arten *homo sapiens sapiens*, besidder det enkelte menneske universelle mentale evner, som ikke kan reduceres til partikulære kulturelle forhold, og kognitionsforskningen er med til at undersøge sådanne lovmæssigheder. Den eksperimentelle psykolog Justin Barrett peger i bogen *Why would Anyone Believe in God?* (2004) på en meget central mental mekanisme i den forbindelse:

En del af årsagen til, at folk tror på guder, spøgelser og nisser kommer også fra den måde, på hvilken vores psyke, i særlig grad vores *agency detection device* (ADD), fungerer. Vores ADD er underlagt en hyperaktivitet, som gør den tilbøjelig til at finde agenter rundt om os, overnaturlige inkluderet, selvom der er beskedent evidens for deres eksistens. Denne tendens ansporer frembringelsen og spredningen af gudsbegreber og andre religiøse begreber. (Barrett 2004: 31, min kursivering)

Fordi ADD er 'hypersensitiv' taler Barrett om HADD, og eksistensen af denne mekanisme er blevet understøttet af mange eksperimentelle studier. Hvis vi f.eks. hører et bump i en skov om natten, er vi umiddelbart og intuitivt tilbøjelige til at opfatte lyden som resultatet af en agents handling, og dette har selvsagt en overlevelseshæder: "Hvis du satser på, at noget er en agent, og det ikke er, så er ikke meget tabt. Men hvis du satser på, at noget ikke er en agent, og det viser sig at være det, så kan du ende som frokost" (Barrett 2004: 31).

HADD aktiveres også, når agenter efterlader spor (maskiner, ure, bøger, fuglereder eller en bjørns krassen på et træ), og mekanismen eftersøger mønstre, der kan være forårsaget af en agent:

Mere interessant er det, når et mønster opdages, som fremtræder som formålsrettet og, for det andet, ikke synes at være forårsaget af en velkendt mekanisk eller biologisk årsag. Sådanne mønstre kan give anledning til, at HADD tilskriver sporerne til en agent, som endnu mangler at blive identificeret: ukendte personer, dyr, rumvæsener, spøgelser eller guder. (Barrett 2004: 37)

Denne alt for korte gengivelse af nogle elementer i Barretts forskning viser, at designslutninger muligvis kan tilskrives HADD. Pointen er, at der eksisterer interessante kognitive og evolutionære forklaringer på, hvorfor mennesket er tilbøjelig til at udlægge strukturer i naturen som resultatet af design. Kognitionsforskningen peger dermed i retning af, at design-slutningen på ingen måde strømmer ud af de biologiske data selv på en måde, så vi på naturvidenskabeligt (eller analogt) grundlag må acceptere slutningen til en intelligent designer som *tvingend*.

Designslutningen er ikke tvingende, men bundet i et personligt valg af metafysisk rammefortælling. Det illustreres hos Justin Barrett selv. Selvom han er videnskabeligt uddannet og funderer sin forskning i evolutionsteori, er han selv kristen og ser ikke noget modsætningsforhold heri. Han foreslår: "Gud har muligvis finindstillet kosmos på en måde, der åbner op for liv og evolution og derefter samordnet mutationer og selektion med henblik på at producere den form for organisme, som vi er – evolution gennem 'overnaturlig selektion'" (Barrett 2004: 123). Hvad enten man finder forestillingen om teistisk evolution overbevisende eller ej, så er den centrale pointe, at videnskabelige teorier ikke er selvfortolkende. For Richard Dawkins er evolutionsteorien en bekræftelse på ateisme, for Barrett er evolutionsteorien, og naturlige mekanismer som HADD, forenelige med religionens gudgivne naturlighed.

Konklusion

Er ID en seriøs udfordrer til Darwins evolutionsteori? Svaret må klart blive benægtende. Den amerikanske ID-bevægelse er tydeligvis præget af en religiøs vs. sekulær værdikamp, og som religionsforsker ser jeg ID som et eksempel på en religiøs gruppering, der udadtil antager en videnskabelig retorik, men internt, og mere eller mindre skjult (nærmest esoterisk), opretholder en tydelig religiøs diskurs. Men som altid er tingene mere nuancerede. Jeg er ikke i tvivl om, at nogle tilhængere af ID ikke har nogen bevidst, skjult samfundspolitisk

dagsorden. Jakob Wolf er fuldt og fast overbevist om sine analoge argumenters holdbarhed. Her må man primært henvise til, at argumentationen synes svagt funderet.

Kan man således lære noget af ID? Sagligt set meget lidt, men der er en værdifuld videnskabsteoretisk pointe at hente. ID er et mønstereksempel på 'forskning', der – alt efter hvilke tilhængere man fokuserer på – i forskellige grader er ideologisk præget. Som også Caroline Schaffalitzky (2007) har foreslået, kunne man bruge ID i skoleundervisningen til netop at illustrere dette. Det ville f.eks. være et oplagt emne for et tværfagligt samarbejde mellem biologi, religion og filosofi i gymnasiet.

Til sidst er det vigtigt at påpege, at en afvisning af kreationisme og ID ikke er det samme som at afvise religion. Selve grundtanken er bestemt rationel nok. *Hvis* verden og mennesket er skabt af en transcendent magt, så er det vel ikke helt urimeligt at mene, at processen har sat sig visse spor. Personligt har jeg ikke set overbevisende eksempler herpå. Om det er sandsynligt, at sådanne vil vise sig i fremtiden, forholder jeg mig agnostisk til. Indtil videre: Forestillingen om en transcendent magt, der har skabt mennesket var i høj grad en trossag *før* ID, og det er fortsat en trossag *efter* ID.

Noter

¹ Alle engelske citater i artiklen er oversat af forfatteren.

Litteratur

Barrett, Justin (2004): *Why Would Anyone Believe in God?*, New York: Altamira Press.

Behe, Michael (2006): *Darwin's Black Box*, New York: Free Press.

Case 4:04-cv-02688-JEJ Document 342: http://www.sigmaxi.org/resources/evolution/051220_kitzmiller_342.pdf, set 29. juni 2008.

Hebor, Jens (2007): "Intelligent designs intellektuelle argumentation: Michael Behe og William Dembski" i Torben Hammersholt Christensen & Søren Harnow Klausen (red.): *Darwin eller intelligent design*, København: Anis, s. 97-158.

Hume, David (1990, [1779]): *Dialogues Concerning Natural Religion*, London: Penguin Books.

Musgrave, I. (2004): "Evolution of the Bacterial Flagellum" i M. Yong & T. Edis. (red.): *Why Intelligent Design Fails. A Scientific Critique of the New Creationism*, London: Rutgers University Press, s. 72-84.

Paley, William (2006, [1802]): *Natural theology or Evidence of the Existence and Attributes of the Deity, Collected From the Appearances of Nature*, Oxford: Oxford University Press.

Schaffalitzky, C. (2007): "Intelligent design for børn" i Torben Hammersholt Christensen & Søren Harnow Klausen (red.): *Darwin eller intelligent design*, København: Anis, s. 315-332.

Scott, Eugenie C. (2005): *Evolution vs. Creationism*, Los Angeles: University of California Press.

Wedge Document: <http://www.antievolution.org/features/wedge.pdf>, set 29. juni 2008.

Wolf, Jakob (2004): *Rosens råb – Intelligent design i naturen. Opør med darwinismen*, København: Anis.